

LBRIS

We know
books

VIRGIL VINTILESCU

ISTORIA LITERATURII
ROMÂNE

Epoca „Junimii”

Editura Excelsior Art
2008

CUPRINS

Prefață	9
Junimea	21
Adversari contemporani ai „Junimii”.....	40
Convorbiri literare	44
 Scriitori junimiști	51
 Poezii	51
<i>Anton Naum (51), Theodor Șerbănescu (53), Vasile Pogor (54), Nicolae Schelitti (56), Mihai Gregoriaey de Bonacchi (58), Dimitrie Petrino (58), Mihail D. Cornea (61), Veronica Micle (62), Matilda Cugler-Poni (64), Nicolae Volenti (65)</i>	
 Prozatorii	67
<i>Iacob Negruzzi (67), Nicolae Gane (74), Miron Pompiliu (78), Ion Pop Florantin (79), Leon Negruzzi (81); Nicolae D. Xenopol (83), Ioan Popovici-Bănățeanul (84)</i>	
 Dramaturgii	92
<i>Dumitru Ollănescu Ascanio (92), Ion Ianov (93), Scarlat Capșa (94), Gheorghe Bengescu-Dabija (95), Samson Bodnărescu (97)</i>	
 Titu Maiorescu	102
<i>Schiță biografică</i>	102
 Esteticianul	114
<i>Estetica explicativă (114), Tentația de trecere de la estetica explicativă la estetica aplicativă (118), Estetica aplicativă (121), Obiectul diferit al artei de aselea al științei, separarea kantiană a valorilor și pledoaria pentru autonomia artei (123), Definiția frumosului, Conținutul artei (126), Condițiunea materială și condițiunea ideală a poeziei (129), Contemplația estetică. Moralitatea artei (132)</i>	
Conceptia despre cultură. Critica formelor fără fond.....	140
Variantele criticii și misiunea ei.....	144
Mari clasici ai literaturii române în comentariile critice maioreștiene.....	150
 Mihai Eminescu	161
<i>Schiță biografică</i>	161
<i>Orizontul intelectual (173), Eminescu și romantismul (182), „Continuitatea cu lucrările</i>	

trecutului" (192), Mituri esențiale (206), Semnificații ale structurilor onirice (222), Visul reintegrării cosmice (226), Erotica (230), Ipostaze și semnificații ale naturii (237), „Luceafărul" (246), Satira (257), Avatarele unei teme poetice: Lumea ca teatru (276), Proza literară (282), Proza publicistică (300), Dramaturgia (305)

Ion Creangă	322
Schiță biografică.....	322
<i>Relația dintre fantastic și real (335), Basmele muvelistice (339), Dracul păcălit sau asociat cu omul (344), Modalități de funcționare a basmului propriu zis (353)</i>	
Povestirile	359
Universul copilăriei.....	365

Ioan Slavici	379
Schiță biografică.....	379
Comedia ca repertoriu și drama ca simțire a trăirii tragice	391
Preocupările de folclor. Poveștile	397
Nuvele idilice	409
Idilismul folcloric.....	414
<i>Idila intelectualului (419), Idila erotică (431), Nostalgia timpului și a spațiului idilic (436), Destrămarea idilei erotice (440), Idila muncii meșteșugărești (442)</i>	
Universul tragic în nuvele.....	444

Ctitor al romanului realist	471
Memorialistica	491

Tribuna	497
----------------------	-----

I.L. Caragiale	500
Schiță biografică.....	500
Idei despre literatură și teatru.....	516
Dramaturgia	520
Nuvelele și povestirile.....	545
Momentele și schițele	567
Proza publicistică	586
Versurile	596

Alexandru Macedonski	602
Schiță biografică.....	602
Permanența romantismului	628
Alternanța și fuziunea între real și oniric	632
Dematerializarea prin elevație	644
Extazul romantic tradițional și cel acoperit cu învelișuri ale prozei moderne	647
„Noptile”	652
Simbolismul macedonskian	674

Rondelurile.....	688
Proza	700
Dramaturgia	714

Reviste macedonskiene	726
<i>Literatorul (726), Revista literară (729), Liga ortodoxă (730)</i>	

Reviste din constelația „Literatorului”	730
<i>Analele literare (730), Revista olteană (731), România literară (731), Revista poporului (731), Actualitatea (732), Duminica (732), Foaia pentru toți (733), Povestea vorbei (733), Vieața nouă (733), Biblioteca familiei (734), Revista modernă (734), Liga literară (735)</i>	

Poeți din constelația „Literatorului”	736
<i>Traian Demetrescu (736), Mircea Demetriade (745), Alexandru Obedenaru (747), Iuliu Cezar Săvescu (748), Ștefan Petică (750), George Orlean (759), Constant Cantilli (761), Gabriel Donna (762), Dimitrie Kárnabatt (764), Alexandru Petroff (766)</i>	

Contemporanul	768
----------------------------	------------

Scriitori de la „Contemporanul”	772
<i>Constantin Mille (772), Nicolae Beldiceanu (776), Ion Păun Pincio (778), O. Carp (781), Theodor D. Speranția (783), Anton Bacalbașa (785), Sofia Nădejde (793), Victor Crășescu (795), Ionescu-Rion Raicu (797)</i>	

Constantin-Dobrogeanu-Gherea	802
Schiță biografică.....	802
Teoretician al artei și literaturii	806
Moralitatea artei	811
Idealurile sociale și arta	815
Relația mediu-artist-operă.....	819
Tendința în artă	823
Conceptul de critică și metodologia criticii.....	825
Exegezele literare.....	833

Duiliu Zamfirescu.....	841
Schiță biografică.....	841
Opinii estetice și literare	853
Poezia.....	862
Romanele	869
Nuvelele	887
Teatrul	893

Barbu Ștefănescu Delavrancea	897
---	------------

Schiță biografică.....	897
Idei estetice și literare	901
Proza	905
Dramaturgia	917
Două reviste adiacente junimismului: „Vatra” și „Vieța”.....	933
Alexandru Vlahuță.....	939
Schiță biografică.....	939
Reflexe eminesciene în poezie și originalitatea limitată	945
Proza satirică și cea evocativă.....	952
Inadaptarea în nuvele și în romanul „Dan”.....	953
George Coșbuc	960
Schiță biografică.....	960
Tentativa realizării unei epopei naționale	972
Idila	1000
Pastelurile.....	1008
Balada istorică.....	1015
Traducerile	1022
Victor Vlad Delamarina.....	1029
Bibliografie selectivă	1037

JUNIMEA

Istoria *Junimii* începe, după informațiile oferite de Iacob Negruzzi, cu discuțiile dintre întemeietorii ei (Titu Maiorescu, Vasile Pogor, Theodor Rosetti, Petre Carp, Iacob Negruzzi) pe marginea unor traduceri și încercări literare proprii organizate cu prilejul prelecțiilor populare inițiate de T.Maiorescu în 1863 în sala Băncii Moldova și continuate la Universitatea din Iași. În ultimul timp s-a corectat informația din *Amintiri din „Junimea”* unde Iacob Negruzzi afirma că Societatea literară s-ar fi constituit în anul 1863. Corespondența lui Titu Maiorescu publicată abia în anul 1983, dar cunoscută cu ceva timp înainte (1) are în cuprinsul ei mai multe trimiteri la derularea evenimentelor până în primăvara anului 1864 când s-a înființat *Junimea* (2, p.39).

Cu toată exactitatea informațiilor din *Jurnal și epistolar*, vol.IV, unii

Casa Pogor

comentatori ai junimismului au continuat să ignore anul 1864 și să facă trimiteri tot la data greșită preluată din memoriile lui Iacob Negruzzi (1863). Urmări negative a avut însă ignorarea necesității de a corela informațiile despre loja masonică *Steaua României*, constituită la Iași la sfârșitul anului 1865 de boierii Petru Mavrogheni, Iorgu Șutzo, Vasile Pogor, cărora li s-a asociat și rectorul de atunci al Universității, Titu Maiorescu. Ulterior au mai venit și alți junimiști iar din redacția ziarului lojei, *Constituțiunea*, după puțin timp cu titlul schimbat *Gazeta de Iassi*, au făcut parte: Costache Negruzzi, Vasile Pogor, Iacob Negruzzi, Leon Negruzzi, Mihai Corne și Titu Maiorescu. Informațiile descoperite în capitala Franței l-au frapat pe Mihai Dim.Sturdza, dar le-a dat o interpretare cel puțin derutantă, ignorând în realitate istoria reală a întemeierii *Junimii*, în articolul său tendențios intitulat *Junimea, societate secretă* (3). De facto, *Junimea* n-a putut fi „o creație masonică”, pentru că ea s-a înființat în 1864, iar loja masonică *Steaua României* s-a constituit ulterior, în 1865. „Argumentele” privind organizarea *Junimii*, după modelul lojei masonice sunt nerelevante datorită caracterului lor ipotetic. Astfel autorul articolului cu pricina pretinde că întrunirile săptămânale, banchetele anuale și acordarea de ajutoare financiare în vederea studiilor s-ar fi instituit la *Junimea* după modelul masoneriei, deși se știe că apariția ei a avut loc înaintea constituirii lojei „*Steaua României*” iar motivările erau altele. Întâlnirile săptămânale au apărut din necesitatea discuțiilor pe marginea prelecțiilor populare ținute la Iași în aceeași zi, duminica; atunci când, la București, nu se mai raportau la conferințele publice, ele fiind numai întruniri

Casa Pogor – interior

literare, s-a schimbat și ziua ținerii lor – miercuri. Nu e de neglijat nici faptul că inițial, la Iași, întrunirile ținute la Maiorescu aveau caracter bilunar și numai ceva mai târziu s-a trecut la programarea săptămânală. Banchetele anuale au devenit și ele o tradiție numai după mutarea *Convorbirilor literare* la București, locul ținerii lor fiind Iașul, cu speranța de a sprijini revigorarea vieții literare din fosta capitală moldavă cu lecturi din opere ale lui Slavici, Caragiale și ale altor scriitori de seamă aflați atunci la București.

Nici relațiile dintre *Societatea Junimea* și membrii ei n-au fost scutite de trimiteri la modele străine, uneori cu totul neonorabile. Sorin Alexandrescu, de pildă, a comparat organizarea *Junimii* cu aceea a unei mafii care le asigură membrilor ei „locuri de muncă și ascensiune socială sau ajutor, cerându-le în schimb o disciplină perfectă” (4, p.53).

Fără îndoială că au existat puternice interferențe între junimismul politic și preocupările masonice ale unora dintre promotorii lui. Incursiuni recente în structura politică a *junimismului* au recoltat probe documentare din corespondența unui număr oarecare de junimiști care atestă faptul că din perspectiva politică ei se diferențiau esențial. Politica activă la nivel înalt era făcută de junimiști de rangul întâi, ca P.P.Carp, Th.Rosetti, Titu Maiorescu, Vasile Pogor, în timp ce aparținătorii rangului al doilea (Anton Naum, N.Volenti, Nicu Gane, Duiliu Zamfirescu și mulți alții) s-au distanțat preferând o atitudine rezervată (5, p.39).

Chiar dacă în principiu se convenise că politica nu-și are locul la întrunirile literare ale *Junimii*, în relațiile dintre membrii Societății s-au resimțit undele de șoc provocate de diferitele lor orientări, căci nu toți s-au angajat în tabăra conservatoare, puțini au făcut parte din guvernul condus de Lascăr Catargiu iar la constituirea partidului junimist au rămas destui în afară, îndeosebi scriitori.

În cele din urmă, relația dintre loja masonică *Steaua României* și *Societatea culturală Junimea* s-a mărginit la mijlocirea unei ascensiuni rapide a fondatorilor mai ales în viața politică a țării prin participarea la guvernări. Tot atât de importantă a fost și asigurarea pentru politicienii junimiști și masoni a lustrului spiritual care să le confere originalitate și modernitate în actul guvernării.

Un gen special de raporturi s-au statornicit între cenaclul literar al *Junimii* și publicația ei, *Convorbiri literare*. Relația strânsă dintre revistă și Societate a început cu stabilirea obligativității de a obține din partea cenaclului aprobarea pentru ceea ce urma să vadă lumina tiparului. Autoritatea grupării literare era conferită de valoarea operelor citite și admise pentru publicarea în revistă. Dezbaterile literare au cunoscut standarde ridicate mai ales în cadrul *Junimii* bucureștene unde, după 1879, răsunau autoritar vocile lui Eminescu și Caragiale pe lângă aceea a lui Titu Maiorescu.

Încă de la începuturile *Junimii* s-a adoptat deviza „entre qui veut, reste qui peut”, deschizând astfel porțile iubitorilor de frumos și de dezbateri intelectuale elevate dar fără prețiozitate. Inaugurarea dezbaterilor literare s-a făcut cu lecturi din

traduceri ale unor opere celebre de Schiller și Shakespeare. Ele au fost urmate de comentariile efervescente și contradictorii din operele poetilor români, menite să selecteze ceea ce urma să alcătuiască o antologie lirică destinată elevilor dar și unor cercuri mai largi de cititori. În final, datorită severității excesive a selecției, a ieșit o antologie subțire însoțită de studiul întins, cu caracter de îndrumare în ceea ce privește înțelegerea poeziei – *O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867* – alcătuit de Titu Maiorescu.

Spre sfârșitul perioadei de selecție pentru *Antologia* lirică amintită, *Convorbirile literare* au început să publice câte ceva din ceea ce se citea la cenaclu – lucrări modeste, scrise într-o limbă îngrijită, semnate mai ales de Iacob Negruzzi și Nicu Gane.

Anul 1865 a marcat apariția necesității unor dezbateri pe marginea proiectelor de ortografie ce urmau să fie adoptate pentru tipărirea lucrărilor Societății; în final Societatea l-a acceptat pe cel prezentat de Titu Maiorescu. Junimiștii au hotărât să deuteze editorial cu volume din opera „tuturor cronicarilor și istoriografilor români”, edițiile îndeplinind unele din condițiile de bază cum ar fi notele explicative și indexurile.

Necesitatea de a avea o revistă proprie a fost satisfăcută începând cu 1 martie 1867, când a apărut primul număr din *Convorbiri literare*. De atunci a început să se instaureze în toate drepturile lui caracterul preponderent literar al întrunirilor *Junimii* unde s-a citit și s-a obținut girul publicării pentru tot ceea ce s-a considerat că merită să apară în propria revistă.

La Iași s-a instituit tradiția tinerii ședințelor Societății în casele lui Maiorescu, Iacob Negruzzi, mai ales în aceea a lui Pogor, dar și la Gane și Volenti, intervalul desfășurării lor întinzându-se din octombrie până în iulie anul următor.

Primul studiu important dezbătut de junimiști la adunările lor săptămânale a fost *Poezia română*, în care autorul, Titu Maiorescu, a expus într-un mod ușor accesibil și plăcut „condițiunea materială” și cea „ideală” pe care trebuia să le satisfacă orice operă selectată pentru antologia amintită, ele având însă un caracter general valabil. A fost ridicat la rang de principiu de bază acela al materializării gândirii abstracte prin imagini create cu ajutorul unor procedee stilistice elementare. Din discuții s-a desprins apoi ideea distingerii valorilor estetice de valorile politice și culturale, respingerea versificărilor facile și adoptarea concluziei că o temă importantă nu asigură valoarea estetică în sine și nu poate salva o scriere literară mediocră.

Anumite rigidități manifestate cu ocazia selectării textelor destinate antologiei lirice au fost puse pe seama subiectivităților individuale ale gusturilor artistice solicitându-se o anumită toleranță motivată de adevărul după care „ceea ce-i estetic pentru mine nu este pentru altul și viceversa”.

Atât memorialiștii *Junimii* cât și exegeții lui Titu Maiorescu au stabilit că aportul criticului la constituirea și îndelungata viață a Societății a fost hotărâtor. Mai mult decât oricare dintre fondatorii ei, a avut o viziune clară în privința constituirii unei

școli literare, a tacticii pe care trebuia s-o folosească. Așa se explică intervențiile sale prompte ca să protejeze talentele adevărate, curajul cu care-i stimula pe începătorii față de care nu avea nici o îndoială în privința valorii potențiale avută de fiecare dintre cei ce făceau primii pași în lumea scrisului. George Panu a informat în cunoștință de cauză că Maiorescu a fost principalul mobilizator al tinerilor la seratele literare, el i-a încurajat ocupându-se de fiecare în parte și le-a oferit orientarea necesară înțelegerii și adoptării spiritului direcției noi. Absența criticului-pedagog la vreuna dintre întrunirile literare se făcea repede simțită, numai el fiind în stare să mențină atmosfera de seriozitate necesară în timpul lecturii creațiilor, reușind să-l domolească până și pe Pogor care apela excesiv la glume și ironii cu precădere atunci „când i se părea că lucrul nu e serios” (6, p.180). De atunci s-a ajuns la înțelegerea ca autorul a cărui operă forma obiectul discuției să nu mai intervină cu explicații ulterioare, căci el (motiva Maiorescu) a spus tot ceea ce e important în scrierea sa. Lipsind însă statutul și organele de conducere ale Societății, disciplinarea se făcea mai greu. Intervențiile în discuții se făceau spontan, încât uneori, și-a amintit același G.Panu, se întâmpla să vorbească deodată chiar și trei inși iar atmosfera în astfel de momente era aceea a unei „dezordini plăcute și spirituale”. Spontaneitatea discuțiilor, volubilitatea și aparenta lipsă de profunzime a lor produceau uneori derută în rândul noilor veniți; după frecventarea mai multor serate, ei ajungeau totuși să-și dea seama de seriozitatea în sine a fondului, de importanța a ceea ce constituia obiectul dezbaterilor rămase nealterate, în final, de forma lor „ușoară și glumeață”.

Aceiași memorialiști, iar după ei și unii dintre exegeții lui Titu Maiorescu au ajuns la concluzia că după plecarea criticului la București ar fi intervenit o perioadă de criză în existența grupării literare din Iași. Cred însă că lucrurile au stat altfel. Politicienii junimiști deplasați la București cu ocazia participării la guvernarea conservatoare, n-au jucat un rol literar important. Iacob Negruzzi, redactorul *Convorbirilor literare*, rămăsese pe loc iar din 1874 și-au făcut apariția Slavici și Eminescu, urmați după un an de Ion Creangă. Rolul hotărâtor în asigurarea calității discuțiilor literare l-a avut până în 1877 Mihai Eminescu, prin lecturile proprii și prin încrederea în valoarea celor în rândul cărora se așezase. El a frecventat cu regularitate seratele literare ieșene considerându-le prilejul cel mai potrivit pentru discuții literare și filosofice. Iată de ce, când era vorba de participarea la acele întruniri, Eminescu renunța la orice în favoarea lor. Prin versurile sale, prin cunoștințele literare, estetice și filosofice, autorul *Luceafărului* s-a impus în fața tuturor; „deși – scrie Slavici – era unul dintre cei mai tineri, avea multă autoritate” (7, p.85).

Prezența lui Eminescu și Creangă la *Junimea* a asigurat calitatea întrunirilor literare și după plecarea lui Maiorescu la București, încât prima etapă din istoria Societății poate fi prelungită până în 1877, când și poetul ei cel mai important s-a mutat în capitală. În schimb, anul 1876 are, potrivit relatărilor unor memorialiști, o semnificație aparte în desfășurarea seratelor literare ieșene, căci atunci au cunoscut

participarea grupului de intelectuali tineri ce s-au adăugat marilor clasici, avându-i ca exponenți principali pe A.Lambrior, A.D.Xenopol, G.Panu, mulți dintre ei fiind elevi ai celor ce puseseră bazele *Junimii*. Ei asistaseră ani de-a rândul la prelecțiunile populare, citiseră cu regularitate *Convorbirile literare*, făcându-și educația artistică la școala acestora, încât a deveni junimist era un vis mai vechi al lor; astfel integrarea în viața literară și spirituală a cenaclului s-a putut face în timp scurt, fără dificultăți deosebite.

Abia în perioada 1880-1885 s-au produs schimbări structurale în *Junimea* ieșeană, unele fiind pricinuite și de diferența mare de vârstă ce-i separa pe vechii junimiști de noii veniți. Atunci nu mai erau în Iași: Maiorescu, Rosetti, Eminescu, Slavici; Carp venea tot mai rar, Pogor era adesea bolnav, Schelitti, Conta ș.a. muriseră, Eminescu se îmbolnăvisese, iar alții, din generația veche, precum Culianu și Melick, se simțeau de-a dreptul străini între cei prea tineri față de ei și, de aceea, veneau la serate doar de două-trei ori pe an. În schimb, au rămas statornici N.Gane, Gr.Bucliu, A.Naum, Iacob Negruzzi și, firește, Ion Creangă. Redactorul *Convorbirilor literare* îi strângea la el acasă și pe cei tineri, dar, fiind deputat, iarna mergea la București, iar atunci întrunirile literare se întrerupeau. Junimiștii continuau să nutrească un adevărat cult pentru gruparea literară ieșeană, citeau cu nesaț *Convorbirile literare* cu care „se treziseră în mână”. Totuși, cenaclul literar începuse să-și piardă unitatea, atmosfera se schimbasese mult. Existau acum două categorii de membri, cei tineri și cei vârstnici, care duceau o viață cu totul diferită, în afara Societății literare. Noua generație apărea la *Junimea* într-o perioadă care n-o mai solicita direct, imediat la o activitate intensă și unitară, căci între anii 1880 și 1885 junimiștii străbăteau o epocă de liniște relativă, după ce câștigaseră marile bătălii literare, estetice, lingvistice, culturale și științifice. Deosebirile dintre membrii grupării ieșene au apărut și ca o consecință a separării lor în privința concepției și chiar a activității politice ca atare. Petre Carp nu mai era urmat de toți, astfel că unii junimiști au trecut de partea liberalilor (Conta, Xenopol, Dumitrescu, Verussi) iar mai târziu au abandonat și seratele literare. Cei ce au continuat să rămână în *Junimea*, în ciuda schimbării opțiunilor politice, au dus la cenaclu și o parte din animozitățile lor, întâmpinând rezervele fățișe ale junimiștilor rămași fideli spiritului politic conservator. Deși teoretic n-a fost abandonată ideea de a evita problemele politice cu ocazia dezbaterilor de la seratele literare, răbufnirile n-au lipsit, iar din pricina deosebirilor de vederi politice, au apărut hărțuiele; pe bună dreptate spunea unul dintre memorialiști, era greu „să te cerți într-un loc”, adică la întrunirile politice, „și să trăiești în armonie în altul” – de bună seamă la întrunirile literare.

Programul seratelor literare rămăsese, în schimb, același: lectura corespondenței, a lucrărilor proprii, discuții și anecdote; ba mai mult, se respectau întocmai și tradițiile ce se statorniciseră. O umbră de regret apăruse însă la vechii junimiști, căci, în ciuda eforturilor, întrunirile nu mai erau tot atât de interesante ca în primii